

TEMATIKUS SZEKCIÓ: FÓKUSZBAN A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ **THEMATIC SECTION: SOCIAL INNOVATION IN FOCUS**

Fókuszban a társadalmi innováció – előszó a tematikus blokkhoz **Social innovation in focus – preface for the thematic articles**

FEHÉRVÖLGYI BEÁTA, SULYOK JUDIT

FEHÉRVÖLGYI Beáta: egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Innovációmenedzsment Intézeti Tanszék; 8200 Veszprém, Egyetem utca 10.; fehervolgyi.beata@gtk.uni-pannon.hu; <https://orcid.org/0000-0001-6707-9081>

SULYOK Judit: tudományos főmunkatárs, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Balatoni Turisztikai Kutatóintézet; 8200 Veszprém, Egyetem utca 10.; sulyok.judit@gtk.uni-pannon.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1807-1897>

Beáta FEHÉRVÖLGYI: associate professor, Department of Innovation Management, Faculty of Business and Economics, University of Pannonia; Egyetem utca 10., H-8200 Veszprém, Hungary; fehervolgyi.beata@gtk.uni-pannon.hu; <https://orcid.org/0000-0001-6707-9081>

Judit SULYOK: senior research fellow, Balaton Tourists Research Centre, Faculty of Business and Economics, University of Pannonia; Egyetem utca 10., H-8200 Veszprém, Hungary; sulyok.judit@gtk.uni-pannon.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1807-1897>

Bevezetés

Napjaink társadalmi számos kihívással szembesülnek. A társadalmi problémák megoldásában, illetve a megoldáskeresésben minden szereplő – köztük kormányzatok, vállalkozások, civil szervezetek, valamint egyének – felelősséggel rendelkezik. A világban tapasztalható jelenségek, fejlődési útvonalak (például a technológia fejlődése) egyrészt kihatnak a társadalmakra, másrészt a közösségek magatartása jelentősen befolyásolja a környezetet, gondoljunk csak például az emberi beavatkozásnak, tevékenységnek az éghajlatváltozásra gyakorolt hatásaira. Ezzel összhangban a társadalmi innováció aktivitások, jó gyakorlatok is pontosan ezekre a kihívásokra próbálnak választ adni.

Az IPSOS 2023 februárjában publikált *Global Trends* című, a globális trendeket bemutató elemzése (IPSOS Global Trends report 2023) szerint a világ népessége összességében boldognak érzi magát és optimistán tekint a jövőre. A trendriport-hoz kapcsolódó kutatás eredményei szerint több ponton fogalmazhatók meg közös értékek, célok: a világ lakosságának 79%-a gondolja úgy, hogy amennyiben nem változtatunk a szokásainkon, úgy egy környezeti katasztrófa felé tartunk. E tekintetben azonban egyfajta bizalomhiány is megfigyelhető: a népesség 72%-a aggódik azon, hogy a kormányzatok és a közszféra a jövőben nem vagy kevésbé

törődik majd az emberekkel, és 54% nem bízik abban, hogy az üzleti vezetők a valóságot kommunikálják.

Az IPSOS jelentése hat, a társadalmakat (is) számottevően érintő fő témát vázol fel, amelyek a következők: átalakuló társadalmak, technológia, egyenlőtlenségek, környezeti problémák, politikai töredezettség, valamint jóllét. Az előregező társadalmak az üzleti vállalkozások számára komoly kihívást eredményeznek a megfelelő munkaerő, tudáskapacitás megtalálásában, valamint jelentős terhelést jelentenek a szociális szféra számára. Az országok közötti és országokon belüli dimenzióban egyaránt értelmezhető migrációs folyamatok eredményeként a világ népességének növekvő többsége él városokban, az urbanizáció aránya az előrejelzések szerint 2050-re eléri a 68%-ot (szemben a 2000-ben mért 47%-kal). A hagyományos életciklus szakaszok sok esetben átértékelődnek, csakúgy, mint a siker, a karrier, a pénz és a család megítélése. Sok országban a lakosság etnikailag egyre sokszínűbb, a vallási hovatartozás kevésbé lesz helyhez kötött, ezzel együtt sokfélelőbbé válik számos országban, régióban. A személyes identitás is változóban van, a technológia lehetővé teszi az online és offline személyiségek „kialakítását”, definiálását. A technológia az élet számos területén jelen van: a világ népességének héttizede rendelkezik internet hozzáféréssel, az egy munkavállalóra eső robotok száma megduplázódott 2015 óta (jelenleg ez az arány 141:10 000). A technológia előretörésével párhuzamosan növekszik a technológiát tudatosan elutasítók, kevésbé használók száma, ami megmutatkozik például a Z generáció körében megfigyelhető csökkenő közösségi médiahasználatban. A világ népességét jellemző növekvő egyenlőtlenségek eredményeként a középosztály egyre kevésbé játszik meghatározó szerepet. Fontos munkaerőpiaci tendencia, hogy a COVID-19 óta a szellemi munkát végzők továbbra is jelentős arányban dolgoznak részben otthonról, távolról, vagyis ún. hibrid munkavégzés keretében.

Mindezen tendenciák tükrében különösen fontosak azon tudományos kutatások és az azok eredményeire építő tevékenységek, amelyek az innovációt társadalmi aspektusból közelítik meg, hiszen mi, emberek vagyunk felelősek a világunkért.

A társadalmi innováció fogalma

A Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium keretében összeállított Társadalmi Innovációs Fehér Könyv (2021) értelmezésében a társadalmi innováció azt a teljes folyamatot írja le, amelynek eredményeként új válaszok születnek a meglévő társadalmi szükségletekre. Mindez kedvezőbb társadalmi eredményekhez vezet. A tanulmány szerint a társadalmi innovációs folyamat négy fontos eleme azonosítható, amelyek a következők:

- az új, kielégítetlen vagy nem megfelelően kielégített társadalmi szükséglet beazonosítása;
- az ezekre a szükségletekre választ adó új megoldások fejlesztése;

- az új megoldások eredményességének értékelése a szükségletek tükrében;
- az eredményes innovációk skálázása, elterjesztése.

A Fehér Könyv által is referenciaként hivatkozott európai uniós jelentés (European Commission 2013) a társadalmi innovációs folyamatok fontos jellemzői között emeli ki a nyílt formában működő tudásmegosztást, a folyamat tudományterületeken átívelő voltát. Fontos továbbá a participatív és a társadalom széles rétegeinek bevonására épülő, elsősorban alulról felfelé történő (*bottom-up*) megközelítés. A társadalmi innováció eszerint inkább kereslet-, mint kínálatvezérelt, továbbá személyre szabott, mivel a legtöbb esetben az innovációt a helyi körülményekre és közösségekre kell adaptálni.

Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium (TINLAB)

A téma aktualitását jelzi, hogy a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott nemzeti laboratóriumok között a társadalmi innováció is helyet kapott. A 2020 őszen alakult Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium (TINLAB) az Eötvös Loránd Tudományegyetem (konzorciumvezető), a Miskolci Egyetem, a Pannon Egyetem és a Hálózat a Regionális Fejlesztésért Alapítvány (konzorciumi tagok) együttműködésében célozza a magyarországi társadalmi innovációt (NKFIH 2021):

„A Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium fő célja olyan innovációk megvalósítása, amelyek növelik a társadalom jóllétét, javítják az életminőséget, elősegítik új társadalmi kapcsolatok és együttműködések létrehozását. A kezdeményezés hozzájárul ahhoz, hogy az egyes területeken emberközpontú fejlesztés valósuljon meg, így relatíve rövid idő alatt gyors fejlődés és eredmény generálható. A laboratórium keretében több tematikus KFI fórumot, szakmai műhelyt alakítanak ki, amelyek hozzájárulnak a társadalmi problémákra, technológiai változásokhoz kapcsolódó igényekre reagáló újszerű megoldások kidolgozásához, majd valós környezetben, településeken, térségekben, intézményrendszerekben történő tesztelésükhöz.”

A működés óta eltelt néhány évben a nemzeti laboratórium számos aktivitást valósított meg. A további tevékenységeket megalapozandó, a nemzetközi és a hazai szakirodalmi háttér alapján összeállításra került a Társadalmi Innovációs Fehér Könyv (2021), ami a társadalmi innováció definiálására, a szakirodalomban és a jogszabályokban szereplő fogalmak áttekintésére is kitért. Ugyancsak a TINLAB aktivitásait támogatandó, kvalitatív (fókuszcsoport) és kvantitatív (kérdőíves megkérdezés) módszertanokat magában foglaló primer kutatás zajlott a társadalmi innováció megítéléséről, az egyes szereplői csoportok felelősségéről, feladatairól. A nemzetközi és hazai társadalmi innovációs jó gyakorlatokat felvonultató kiadványok három kötete került összeállításra 2020 óta. A kutatások eredményeire építve nyolc ún. tematikus fórum kezdte meg működését a laboratórium kere-

tében, amelyek fő célkitűzése az adott témához kapcsolódó érintettek közötti párbeszéd, közös gondolkodás elősegítése, valamint a tudástranszfer. A TINLAB nyolc fő tématerületen segíti a társadalmi innovációt Magyarországon: 1) A digitalizáció társadalmi hatásai, 2) Kulturális innováció és kreatív ipar, 3) Helyi fejlesztések, 4) Környezeti szempontú társadalmi innovációk, klíma, 5) Társadalmi jóllét, 6) Humán rendszerek (szociális és oktatási ellátórendszer, egészségügy), 7) A munka jövője, a jövő gazdasága, 8) Társadalmi innovációmenedzsment.

A TINLAB keretében két hiánypótló képzés is elérhetővé vált a hazai döntéshozók, szakemberek számára. A társadalmi innovációs menedzserképzés során a résztvevők társadalmi innovációs projekteket ismerhetnek meg, és készülhetnek fel arra, hogy maguk is egy-egy társadalmi innováció menedzserei legyenek. A széles körű elméleti és gyakorlati tudást nyújtó képzés tematikájában olyan készségfejlesztő modulok is helyet kaptak, mint például az önismeret, a kommunikáció- és konfliktuskezelés, a változásmenedzsment vagy a problémamegoldás. A nemzeti laboratóriumhoz köthető másik képzés, a társadalmi innovációs mentorképzés a menedzserképzést elvégzők számára kínál további fejlődési lehetőséget. Az itt végzett mentorok a TINLAB mentorhálózatának munkájában is részt vesznek.

A tematikus blokkban megjelenő tanulmányok

A társadalmi innovációval kapcsolatos tudományos kutatások eredményeinek megosztását szolgálják a *Tér és Társadalom* folyóirat jelenlegi számában megjelenő tanulmányok is. A széles körű szakirodalmi elemzés mellett empirikus adatfelvételek eredményeire építő írások nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt releváns kérdéseket tárgyalnak.

„Regionális sajátosságok a felelősségteljes kutatás és innováció gyakorlatában: posztoszocialista innovációs környezet hatásának vizsgálata 7 Közép-Kelet Európai országban” című tanulmányában Nádas Nikoletta a Társadalmi-Technikai Integrációs Kutatás (Socio-Technical Integration Research, STIR) alkalmazási lehetőségeit vizsgálja (Nádas 2024). A nemzetközi viszonylatban – kiválasztott posztoszocialista országokban – lebonyolított primer kutatás eredményei rávilágítanak a STIR módszerben rejlő lehetőségekre; a szerző vizsgálatai megállapították a szereplők közötti együttműködések javulását, a résztvevők tudatosságának és gondolkodásának szélesedését.

Ugyancsak izgalmas témát jár körbe Hargitai Dávid Máté és szerzőtársainak tanulmánya (Hargitai, Obermayer, Nagy 2024). Az innovatív technológiák és a tudásmenedzsment kapcsolatát vizsgáló írás alapját egy 2022-ben készült primer kutatás adja, amelynek fókuszában a Magyarországon működő vállalatok vezetői álltak. A cikk arra keresi a választ, hogy a technológiai innovációk és a tudásmenedzsment kapcsolódási pontjai milyen jellemzőkkel írhatók le adott szektorban, illetve a vállalat tulajdonlásának függvényében.

Németh Kornél és szerzőtársai szintén releváns témát vizsgálnak tanulmányukban, mégpedig a megújuló energiaforrásokat (Németh et al. 2024). Ezen belül is a téma lakossági megítélése áll a középpontban. Az erre irányuló primer adatfelvétel eredményei rávilágítottak az ismeretek fontosságára, a megújuló energiaforrások használatának előnyeire és korlátaira. A megfelelő ismeretek megléte fontos kiindulópont a cselekvéshez, vagyis a fenntartható(bb) fogyasztási szokások kialakításához.

A tematikus blokk negyedik tanulmánya – Málovics György és szerzőtársai tollából – az egyetemi közösségek szerepvállalására irányul (Málovics et al. 2024). Az egyetemek részvétele a társadalmi innovációk létrehozásában nem csupán a TINLAB partnerintézményei, de más magyarországi felsőoktatási intézmények számára is értékes információkkal szolgálnak.

Köszönetnyilvánítás

Jelen cikk az RRF-2.3.1-21-2022-00013 azonosítószámú „Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium” elnevezésű projektben, Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének keretében, az Európai Unió Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközének támogatásával készült.

Irodalom

- European Commission (2013): *Guide to social innovation*. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/social_innovation/social_innovation_2013.pdf (Letöltés: 2024. 03. 10.)
- Hargitai D. M., Obermayer N., Nagy V. (2024): Innovatív technológiák és a tudásmenedzsment kapcsolata a tulajdonlás kontextusában. *Tér és Társadalom*, 2., 29–49. <https://doi.org/10.17649/TET.38.2.3521>
- IPSOS *Global Trends report* (2023) <https://www.ipsos.com/en-us/global-trends> (Letöltés: 2024. 03. 12.)
- Málovics Gy., Bajmócy Z., Csernák J., Fehér B., Frigyük M., Juhász J., Matolay R., Müllner A., Szerencsés R. (2024): Az egyetemi közösségi szerepvállalás lehetséges szerepe a társadalmi innovációk létrehozásában, hazai környezetben. *Tér és Társadalom*, 2., 71–102. <https://doi.org/10.17649/TET.38.2.3531>
- Nádas N. (2024): Regionális sajátosságok a felelősségteljes kutatás és innováció gyakorlatában: Poszt-szocialista innovációs környezet hatásának vizsgálata 7 közép-kelet-európai országban. *Tér és Társadalom*, 2., 8–28. <https://doi.org/10.17649/TET.38.2.3520>
- Németh K., Mezőfi N., Németh K., Péter E. (2024): Megújuló energiaforrások lakossági megítélése – egy magyarországi felmérés tapasztalatai. *Tér és Társadalom*, 2., 50–70. <https://doi.org/10.17649/TET.38.2.3526>
- NKFIH (2021): *Nemzeti Laboratóriumok bemutatása*. <https://nkfi.gov.hu/palyazoknak/innovacios-okosizsistema/nemzeti-laboratoriumok/laboratoriumok-bemutatasa> (Letöltés: 2024. 03. 10.)
- Társadalmi Innovációs Fehér Könyv* (2021) https://tinlab.hu/wp-content/uploads/2024/03/TINLAB_Fehér-Könyv.pdf (Letöltés: 2024. 03. 12.)
- A Társadalmi Innováció Nemzeti Laboratórium hivatalos honlapja: www.tinlab.hu